

İSTANBUL GEZGİNLERİ

Aksiyon 77 / 21.10.2017

**ŞEHZADEBAŞI'NDAN
SÜLEYMANİYE'YE**

İçindekiler

Kalenderhane Camii	3
Şehzade Mehmet Külliyesi	4
Burmali Mescit	6
Nevşehirli Damat İbrahim Paşa Külliyesi	6
Vefa Lisesi.....	7
Molla Hüsrev Camii	7
Ekmekçizade Medresesi	7
Recai Mehmed Efendi Sıbyan Mektebi	8
Vefa Bozacısı	8
Sedefkâr Mehmed Ağa Camii	8
Molla Gürani Camii (Vefa Kilise Camii)	9
Şeyh Ebul Vefa Camii.....	9
Atıf Efendi Kütüphanesi	10
Süleymaniye Külliyesi	10
İstanbul Müftülüğü	11

Kalenderhane Camii

Tam olarak ne zaman yapıldığı bilinmemekle birlikte taş işçiliğine bakılarak yapılan tarihlenmeden 9 ile 12. yy.'lar arasında yapıldığı tahmin edilmektedir. Daha önce burada olduğu bilinen bir hamamın yerine yapıldığı ve aynı yerdeki üçüncü kilise olduğu tahmin edilmektedir. Theotokos Kyriotissa Manastırı'na ait kilise iken Latin istilası zamanında Katolik kilisesi olarak kullanılmıştır. Fetih sonrası, fetih esnasında gösterdikleri faydalardan dolayı Kalenderi tarikatı şeyhlerine verilmiştir. Manastırın diğer yapıları zaviyenin derviş odaları olarak kullanılırken kilisesi de tevhidhanesi olmuştur.

18. yy. başlarında yaşanan iki yangından sonra harap hale gelen tevhidhane 1747 senesinde Darüssaade Ağası Beşir Ağa tarafından onartılarak camiye çevrilmiştir. 1930 'da yıldırım düşmesi sebebi ile minare yıkılır ve cami de kullanılamaz hale gelir. 1965'e kadar da evsiz barksızlara mekân olur. 1965'te başlayan ve 10 sene süren kazı ve restorasyon çalışmalarının ardından cami 1975 yılında tekrar ibadete açılmıştır.

Direklerarası

Şehzadebaşı Caddesi'nin Vezneciler ile Damat İbrahim Paşa Külliyesi arasında yer alan bölümü Direklerarası olarak adlandırılmaktadır. Bizans döneminde Filadelfion olarak adlandırılan bu bölge önemli yolların kesiştiği bir kavşak

şeklindeydi ve çeşitli anıt ve sütunlarla süslenmişti. Bölgenin bu adı almasında Bizans sütunlarının etkisi olduysa da asıl neden elbette Damat İbrahim Paşa Külliyesi'ne gelir getirmesi amacı ile bu yol üzerinde yapılan sağlı sollu 45 dükkândan oluşan arastadır. Arastanın dükkânlarının revaklarının sütunları bu bölgenin Direklerarası olarak anılmasını sağlamıştır. Burada bulunan

kahvehaneler zaman içerisinde tiyatro olarak kullanılmaya başlanmış ve özellikle de ramazan ayında yapılan eğlencelerin merkezi haline gelmiştir. Zaman içerisinde on beşe yakın tiyatro bu daracık alanda faaliyet gösterir hale gelmişti. Sonraları bu tiyatro salonları yerlerini sinemalara bırakması, eğlence sektörünün de Beyoğlu'na kayması nedeniyle Direklerarası eski önemini yitirmiştir. Bölgeye ismini veren direkler 1910 yılında elektrikli tramvay hattının yapılması sırasında yıkılmıştır.

Şehzade Mehmet Külliyesi

Şehzade Mehmet Külliyesi Kanuni Sultan Süleyman'ın kendi yerine hazırladığı oğlu Şehzade Mehmet'in vefatı üzerine, onun adına tamamlattığı, Mimar Sinan'ın yaptığı ilk selatin külliyesidir. Kanuni'nin onun adına tamamlattığı dedik, zira külliyenin inşasına muhtemelen Şehzade Mehmet adına başlanmamıştı. Şöyle açıklayalım; Şehzade Mehmet 1543 senesinde henüz 22 yaşındayken çiçek hastalığı yüzünden vefat eder (Mahidevran Sultan'ın, Barbaros Hayreddin Paşa vasıtasıyla koynuna hastalıklı cariyeye sokması üzerine öldüğü de söylenceler arasındadır.), cenaze namazının ardından bugün türbesinin olduğu yere defnedilir ve türbe inşaatına başlanır. Türbenin inşaatı 1544 Mayıs ayında biter. Haliyle külliyenin ilk yapısı Şehzade Mehmet türbesidir. Celalizade Mustafa Çelebi (Kanuni zamanı tarihçilerindendir) camiinin inşaatına türbenin tamamlanmasını takiben başladığını söyler. Yani camii inşaatına Mayıs 1544'de başlanıp, Ağustos 1548'de (kitabesinde öyle yazar) bitirilmiştir. Süleymaniye Camii'nin temel çalışmalarının da bu dönemde başlanmış olduğu düşünülürse; Şehzade Camii'nin inşaatına (en azından temel çalışmalarına) Şehzade Mehmed'in ölümünden önce başlanmış olması gerekir ki böyle anıtsal bir camiinin inşaatı, son zamanlarının Süleymaniye Camii gibi daha anıtsal bir camiinin inşaatıyla aynı döneme denk gelmesine rağmen 4 yıl 4 ay kadar sürmüş olsun.

Biraz karışık şekilde ifade ettiğimiz yukarıdaki kısım anlaşılırsa (ki gezimiz esnasında daha anlaşılır bir şekilde anlatılacaktır) Şehzade Mehmet Külliyesi aslında Kanuni tarafından kendisi için ısmarlanmış ancak çok sevdiği oğlunun vefatından sonra onun adına tamamlanmıştır.

Külliye şu yapılardan oluşmaktadır:

- Camii: Camii Mimar Sinan'ın 'çıraklık eserim' dediği camiidir. Yerden yüksekliği 37 metre olan 19 metre çapındaki bir kubbesi bulunmaktadır. Yan galeriler (cemaat mahfilleri) olmadığı için iç hacmi olduğundan büyük görünmektedir. Camiinin içerisinde hiç çini kullanılmamıştır. Minarelerdeki motiflerin Kanuni'nin oğlu için döktüğü gözyaşlarını temsilen minarelere işlendiği söylenmektedir ama elbette sadece bir söylencedir.

- Medrese: Yapım tarihi 1546-47. Yirmi hücre, bir derslik, giriş karşısında bir eyvan ve helalardan oluşur. Yıllarca kız yurdu olarak kullanıldıktan sonra son yıllarda restoran olarak kullanılmaktaydı.

- İmarethane: Eskiden İÜ matbaası olarak kullanılan imarethane çok güzel bir şekilde restore edilerek Siyasal Vakfı tarafından kullanılmaya başlanmıştır.

- Sıbyan Mektebi: Önceleri İÜ matbaasının deposu olarak kullanılmıştır. Mimari değişikliklere uğramış, giriş revağı kaldırılmıştır. Ziyaret edilememektedir.

- Tabhane (kervansaray): İki eşit ama birbirinden bağımsız bölümden oluşur. Ayrıca ahırları vardır. Vefa Lisesi tarafından laboratuvar olarak kullanılmaktadır.

- Türbeler:

1 – Şehzade Mehmet Türbesi (Aynı hazirede Şehzade Cihangir'in, Şehzade Mehmed'in kızı Hümaşah Sultan ve bilinmeyen birisinin de türbesi bulunmaktadır.) Şehzade Mehmed'in sandukası üzerinde ahşap bir taht bulunmaktadır.

2 – Rüstem Paşa Türbesi (Kanuni'nin damadı)

3 – Şehzade Mahmut (III. Mehmed'in boğdurttuğu şehzadesi)

4 – Şeyhülislam Bostanzade Mahmud Efendi

5 – İbrahim Paşa

6 – Destari Mustafa Paşa

Şehzade Camii dış avlusunda bulunan mezarın ise Eyüp El Ensari ile birlikte gelen sahabelerden Şeyh Ali Tabli'ye ait olduğuna inanılmaktadır.

Burmalı Mescit

1533 yılında vefat eden Mısır Kadısı Emin Nurettin Osman Efendi tarafından yaptırılmıştır. Vakfiye tarihi 1497'dir. İsmi ni yivli minaresinden alır. İstanbul'daki tek örnek burmalı yivli minaredir.

Nevşehirli Damat İbrahim Paşa Külliyesi

Nevşehirli Damat İbrahim Paşa Osmanlı tarihinin belki de en çok bilinen sadrazamlarındandır. Saraya 'helvacı' olarak giren İbrahim Efendi'nin damatlığa ve hatta sadrazamlığa kadar yükselmesi başlı başına ilginç bir hikâyedir. Eşi Fatma Sultan 5 yaşında evlendirilmiş, 12'sinde dul kalmış, 13'ünde tekrar evlendirilmiş ve 26'sında ikinci kez dul kalmıştır, 29 yaşında da vefat etmiştir. Damat İbrahim Paşa da III. Ahmed'in Patrona Halil İsyanı'nı gerçekleştiren isyancılarla anlaşması sonucunda önce öldürülmüş sonra cesedi isyancılar tarafından parçalanarak parçalanarak edilmiştir. Türbesi de Şehzade Camii'nin hemen yanı başında kendi adına yaptırdığı darülhadis medresesi ve kütüphanenin bulunduğu külliye nin bir köşesindedir.

Lale Devri'nin bu meşhur sadrazamının yaptırdığı medrese klasik medrese tasarımından oldukça uzaktır. Medrese girişinde solda ve sağda kubbeli iki geniş oda bulunmaktadır. Soldaki kütüphane, sağdaki dersliktir. Bu derslik külliye ye sonradan eklenen bir minare ile birlikte mescid olarak da kullanılmıştır. Kütüphane ve dersliğe, külliye zemininden biraz yüksekte oldukları için bir kaç basamakla çıkılarak girilmektedir.

Külliye nin minare tarafındaki köşesinde bir de sebil bulunmaktadır. Bu sebil külliye nin tamamlanmasından (1720) bir sene önce 1719'da tamamlanarak hizmete açılmıştır. Ayrıca külliye dâhilinde

Direklerarası'nı oluşturan revaklara sahip 45 dükkânlı bir de arasta bulunmaktaydı.

Vefa Lisesi

Vefa Lisesi 1872 yılında Dersaadet İdadi-i Mülkiye-i Şahanesi adıyla farklı bir binada eğitime başladı. 1881 yılında bugün de kullanılan binaya (Mütercim Rüştü Paşa Konağı) geldi ve Vefa İdadisi adını aldı. 1910-1917 yılları arasında farklı nedenlerden dolayı birçok kez yeri değiştiyse de 1917'de tekrar buraya geldi. 1925-1930 yılları arasında sadece ortaokul olarak eğitim verdi. Sonra lise bölümleri tekrar açılmış ve okul Yüksek Öğretmen Okulu olarak faaliyet göstermiştir. 1949 yılında ise bu okul kapatılmış ve Vefa Lisesi adını almıştır. Okul üç binadan oluşmaktadır.

- Ana bina: 1971 yılında yapılmıştır.
- Orta bina: Mütercim Rüştü Paşa Konağı
- Pansiyon: Yüksek Öğretmen Okulu olduğu dönemde yapılmıştır.

Ayrıca Şehzade Külliyesi Tabhanesi ve Şehit Ali Paşa Kütüphanesi de okul bahçesindedir.

Molla Hüsrev Camii

Molla Hüsrev Fatih Sultan Mehmet'in şeyhülislamlarından. Bu camii de İstanbul'da adına yapılmış üç camiiden birisidir. 1460 yılında yapılmış olup birçok kez onarımdan geçmiştir. Şu an sadece minaresi ve çeşmesi ilk dönem yapısıdır. Molla Hüsrev 1460 yılında vefat etmiş ve Bursa'ya defnedilmiştir.

Ekmekçizade Medresesi

I. Ahmet dönemi defterdarlarından Ekmekçioğlu Ahmet Paşa tarafından yaptırılmıştır. Külliye, türbe ve sebilden oluşmaktadır. Kitabesi bulunmadığı için tam olarak ne zaman yaptırıldığı bilinmemekle birlikte, Ahmet Paşa'nın 1606 yılında defterdar olduğu ve 1618 yılında vefat ettiğinde hazır bulunan türbeye defnedildiği bilindiğine göre bu tarihler arasında yaptırılmış olması kuvvetle muhtemeldir. Mimarı muhtemelen dönemin baş mimarı olan

Sedefkâr Mehmed Ağa'dır. Toplam 17 hücreli vardır ve hücrelerinden birisi caddeye bakan bir dükkân haline getirilmiştir.

Recai Mehmed Efendi Sıbyan Mektebi

III. Mustafa dönemi reisülküttablarından Recai Mehmed Efendi tarafından 1775 yılında yaptırılmıştır.

Rokoko tarzı bezemeleri ile dikkat çekmektedir. Zemin kat mermer kaplama olup dersaneleri üst kattadır. Zemin katta ayrıca sebül ve çeşmeler de bulunmaktadır.

Vefa Bozacısı

1876 yılında Prizren (Şimdi Kosova'da) şehirden İstanbul'a göçen Sadık Bey, bir süre seyyar boza satıcılığı yaptıktan sonra Vefa'da küçük bir boza dükkânı açtı. Daha önceleri daha sulu olan bozayı şimdiki gibi daha kıvamlı hale getirdi ve mermer küplerde muhafaza etmeye başladı. Daha önceleri ahşap fıçılarda saklanan boza hem daha kötü kokuyor hem de daha çabuk bozuluyordu. Yaptığı bir iki değişiklikte birlikte satışları artan Sadık Bey hemen yanı başındaki dükkânı da kiralamış ve kardeşini de Prizren'den getirmiştir.

Dükkânın tasarımında da iyileşmeye yaptıktan sonra iyice meşhur olan Vefa Bozacısı'nın müşterileri de zamanının güzide semtlerinden olan Vefa'nın önde gelen sakinlerindendi. Saraya yakın sakinlerinden Hattat Fettah Efendi'nin saraydan öğrendiği şerbetleri Sadık Bey'e öğretmesiyle yazın satılmayan bozanın yerine o mevsimde satılmak üzere şerbetler üretilmeye başlanmıştır.

Boza A, B, C ve E vitaminleri bakımından zengindir. Mayalanması sırasında çok nadir gıda maddesinde bulunan ve oldukça değerli bir asit olan laktik asit üretir. Süt yapıcı özelliği vardır.

Sedefkâr Mehmed Ağa Camii

Sinekli Mescit ya da Nabi Çelebi Mescidi olarak da bilinir. Yapı aslen Fatih Camii ruznamecisi Zeyni Mehmed Efendi tarafından yaptırılan bir medresenin dersliğidir. Çıkan bir yangında harabeye dönüşen derslik, evi o yakınlarda olan Sedefkâr Mehmed Ağa tarafından yenilenmiştir. O zamandan beri de onun ismi ile anılmaktadır.

Molla Gürani Camii (Vefa Kilise Camii)

Bizans kilisesi olarak inşa edilen camiinin tam olarak ne zaman yapıldığı bilinmemekle birlikte 5-6. yy'larda yapılan bir kilisenin yerine 10-11.yy'larda yapıldığı sanılmaktadır. İsmi konusunda birçok görüş bulunsa da Bizans dönemindeki ismi de net değildir. Ancak Aya Theodoros Kilisesi olma ihtimali yüksektir. Yunan haçı planı ile yapılmıştır.

Fatih'ten sonra Fatih'in hocalarından Şeyhülislam Şemseddin Ahmed (ya da kısaca Molla Gürani) kiliseyi camiye çevirmiştir (bu net değildir, zira müderris Abdurrahman Efendi isimli birisinin de minber koydurarak camiye çevirdiğine dair anlatılar vardır). Tam olarak ne zaman çevrildiği bilinmese de 1546 tarihli bir belgeye dayanarak (İstanbul Vakıfları Tahrir Defteri) 1484 yılında çevrildiği söylenebilir. Kilise camiye çevrilirken eklenen minare yivli minaredir ve düz yivli minarelerin İstanbul'daki tek örneğidir. Minarenin şerefesinde üzerinde tavus kuşu kabartması olan bir taş kullanılmıştır.

Şeyh Ebul Vefa Camii

Musliheddin Mustafa Efendi olarak da bilinen Şeyh Ebul Vefa Zeyni tarikatı mensubudur. İstanbul'un fethini takiben İstanbul'a davet edilmiş ve kendisi için bir camii ve hamam yaptırılmıştır. Camii aynı zamanda tevhidhane olarak da kullanılmaktaydı. Şeyh Ebul Vefa'nın Fatih Sultan Mehmed'le görüşmemesi ve Fatih'i üç kere kapısından geri çevirmesi ilginç bir anekdottur. Fatih'in vasiyeti üzerine cenaze namazını kıldırması, tabutuna omuz vermiştir. O gün II. Beyazid'in Şeyh Vefa'yı ilk ve son görüşüdür. Şeyh Vefa camiinin etrafına medrese, derviş hücreleri, imaret ve kütüphane de yaptırarak yapının bir külliye haline dönüşmesini sağlayan II. Beyazid'a da yüzünü göstermemiş, onunla görüşmemiştir. 1490 yılında vefa etmiştir.

Günümüzde külliye den geriye sadece camii, çilehane ve türbesi kalmıştır. Türbe şeyhin vefat ettiği zaman yapılmış olup birçok kez onarım görmüştür. Ancak camii 1908-1910 yıllarından yeniden yaptırılmak üzere yıkılmış, I. Dünya savaşının araya girmesi nedeniyle yeniden yapımına 1994'e kadar başlanamamıştır. Bugün görünen camii ve çilehanesi bu tarihte yapılmıştır.

Atıf Efendi Kütüphanesi

Kütüphane binası I. Mahmud döneminde üç kez baş defterdarlık yapmış, divan sahibi şair Atıf Mustafa Efendi tarafından 1741’de kurulmuştur. Yapı, kütüphane binası ve meşruta evleri (satılmamak kaydı ile varislerine oturma izni verilen evler) olmak üzere iki kısımdan meydana gelmiştir. Sokağa bakan kısımda yüksek dış cepheleri, konsollara oturan çıkmaları ile üç kat halinde meşruta evleri yer almaktadır. Esas kütüphane binasının bulunduğu avluya meşruta evlerinin altında bulunan kemerli bir kapı ve dehliz sayesinde geçilir. Vakfiyelere göre; kütüphanede üç hâfız-ı kütüb (kütüphaneci), bir şeyhülkurrâ, bir su yolcu, bir mücellit, bir marangoz ve bir ferraş (temizlikçi) görevlendirilmişti. Avlulu, bahçeli kütüphanenin ana kapısı üzerindeki mermer kitabe şöyle yazar: “Darül Kütübi Atıf, 1289”. Kapıdan girdikten sonra uzunca bir dehlizden geçilir. Duvarları yüksek, tuğla ve kesme taştan yapılmadır. Altında bir Bizans sarnıcı bulunmaktadır. Etrafı beş küçük eyvanla çevrili kare okuma salonu vardır.

Osmanlı Devleti’nde ikinci olarak kurulan müstakil kütüphanedir. İlki Köprülü Fazıl Ahmet Paşa tarafından yaptırılan Köprülü Kütüphanesi’dir (1678). Kütüphanede 3228’i yazma yaklaşık 28000 eser bulunmaktadır.

Süleymaniye Külliyesi

Kanuni Sultan Süleyman’ın kendi adına başlattığı ama oğlu adına bitirilmesini emrettiği Şehzade Camii’nin inşaatı henüz bitmemişken kendi adına bir camii yapımı için Mimar Sinan’a emir verir. Şehzade Camii bitmeden de temelleri kazılmaya başlanır. Ancak inşaatın başlangıç tarihi 13 Haziran 1550 olarak kabul edilir. Zira o gün temel atılmıştır (ilk taşı Ebusuud Efendi koymuştur). Külliyeinin inşaatında günde ortalama 2000 kişi çalışmış, bu sayının 3000’e vardığı da olmuştur. Çalışanların yaklaşık olarak yarısı Müslüman yarısı Hristiyan’dır.

Temel atma tarihinden 7 sene sonra külliyeinin camii tamamlanır. Ancak külliyeinin tamamlanan ilk yapısı camii değildir; en önce hamam, ardından da imaret binaları tamamlanmıştır.

Külliye şu yapılardan oluşur:

- Camii: Kubbe çapı 26,5 metredir, yerden yüksekliği ise 53 metre. (Ayasofya - 32,6:55,60 / Sultanahmet - 23,5:43)
- Medreseler (Evvel, sani, salis, rabi, tıp ve darülhadis medreseleri)
Tıp medresesi 8 diğer medreseler 15 öğrenci kapasiteli.
- Sıbyan mektebi
- Darüşşifa
- Mekel (yemek yenen yer; darüzziyafe)
- Matbah (yemek pişen yer) ve tabhane
- Hamam
- Türbeler (Kanuni Sultan Süleyman ve Hürrem Sultan)

Külliye'nin vakfiyesi için sayıları 200'ü aşan köyler, mezarlar, mahalleler, dalyanlar, iskeleler, değirmenler ve hatta adalar ayrılmıştı, senelik yaklaşık 900 bin akçe geliri vardı. Bu gelirlerin %35'i camii, % 25 medreseler, %15'i türbeler, % 13'ü darüşşifa, %5'i imarethane ve %2'si de ortak giderler için harcanırdı. % 5'lik kısım da vergileri tahsil eden çalışanlara ayrılırdı. Külliye dâhilinde toplam 700 kişi çalışmaktaydı.

İstanbul Müftülüğü

Müftülüğün bulunduğu alan eskiden Ağa Kapısı olarak bilinirdi. Zira yeniçeri ağası burada ikamet etmekteydi. Alan içerisinde farklı amaçlar için kullanılan çeşitli köşkler bulunmaktaydı. Ne zamandan beri yeniçeri ağaları tarafından kullanıldığı bilinmemekle birlikte 1555 tarihli bir şehir panoramasında yapılar topluluğunun burada olduğu görülmektedir. 1826 yılında yeniçeri ocağının lağvedilmesi sırasında çıkan yangında zarar görmüştür. Şeyhülislamlığa tahsis edilen yapıya Yeniçerilere ait hatıraların tamamının silinmek istenmesi nedeni ile Ağa Kapısı denilmesi yasaklanmış ve ismi 'Bab-ı Meşihat-Fetvahane' olarak değiştirilmiştir. 1827'de onarımların tamamlanması ile şeyhülislamlık buraya taşınmıştır. 1924'e kadar bu amaçla kullanılan yapı,1924'te şeyhülislamlığın da lağvedilmesi ile İstanbul Müftülüğü'ne tahsis edilmiştir. Hala kullanılmakta olan bina Şeyhülislam Dairesi'nin Fetvahane Bölümü'dür.

